

her, verdwijnt;
vormd tot een
mata, en uit de
beit... het ker-
th".

erg zijn tegen-
van heiligen hij
erheven. Ieder-
dooft en volgt,
ger zijn. Maar
nemen is, dat
bestaan, blijft
ie over, dat al
ers zijn: men-
ksgemeenschap
andeld moeten

en, dat hij nog
der Schrift te
Het is echter
van den groo-
getoond wordt.
uurgetrouw en

"", die „geen
naansche pro-
vreugde meer
aad en schande
der Duitsche
punt der liefde
Testament be-
e afgoden, en
afgedaan heb-
an den auteur
niet genoeg
in het, die de
stigheid ver-
de grooten,
eelt, te belas-
ie „belijdende
lijker dan de

, dat hij tegen
em het geloof

astormer, nie-
veelswaarden
oef vrees te
tschland is de

oor het histo-
dorpen reist,
een eeuwen-
schapszin,
ligt het kerk-
der boeren
ouders ver-
st bouwwerk,
heeft. Op de
igt de oude
en der oude
rdige geslacht
de oogen der
bladzijden ge-
die nog enig
d deze mooie
en aantasten,
an strijd aan
verleveringen
itie is, was
em schreef (!)
erlevering een
verbijstering
werd echter
traditie ver-
vijandschap
ze tijd eischt
derlijke over-
niet aan het
staan of zelfs
dogmata en
oemend tege-
lijk groot tijd-
st nu toe be-
ij willen ook

oor het histo-
dorpen reist,
een eeuwen-
schapszin,
ligt het kerk-
der boeren
ouders ver-
st bouwwerk,
heeft. Op de
igt de oude
en der oude
rdige geslacht
de oogen der
bladzijden ge-
die nog enig
d deze mooie
en aantasten,
an strijd aan
verleveringen
itie is, was
em schreef (!)
erlevering een
verbijstering
werd echter
traditie ver-
vijandschap
ze tijd eischt
derlijke over-
niet aan het
staan of zelfs
dogmata en
oemend tege-
lijk groot tijd-
st nu toe be-
ij willen ook

oor het histo-
dorpen reist,
een eeuwen-
schapszin,
ligt het kerk-
der boeren
ouders ver-
st bouwwerk,
heeft. Op de
igt de oude
en der oude
rdige geslacht
de oogen der
bladzijden ge-
die nog enig
d deze mooie
en aantasten,
an strijd aan
verleveringen
itie is, was
em schreef (!)
erlevering een
verbijstering
werd echter
traditie ver-
vijandschap
ze tijd eischt
derlijke over-
niet aan het
staan of zelfs
dogmata en
oemend tege-
lijk groot tijd-
st nu toe be-
ij willen ook

oor het histo-
dorpen reist,
een eeuwen-
schapszin,
ligt het kerk-
der boeren
ouders ver-
st bouwwerk,
heeft. Op de
igt de oude
en der oude
rdige geslacht
de oogen der
bladzijden ge-
die nog enig
d deze mooie
en aantasten,
an strijd aan
verleveringen
itie is, was
em schreef (!)
erlevering een
verbijstering
werd echter
traditie ver-
vijandschap
ze tijd eischt
derlijke over-
niet aan het
staan of zelfs
dogmata en
oemend tege-
lijk groot tijd-
st nu toe be-
ij willen ook

oor het histo-
dorpen reist,
een eeuwen-
schapszin,
ligt het kerk-
der boeren
ouders ver-
st bouwwerk,
heeft. Op de
igt de oude
en der oude
rdige geslacht
de oogen der
bladzijden ge-
die nog enig
d deze mooie
en aantasten,
an strijd aan
verleveringen
itie is, was
em schreef (!)
erlevering een
verbijstering
werd echter
traditie ver-
vijandschap
ze tijd eischt
derlijke over-
niet aan het
staan of zelfs
dogmata en
oemend tege-
lijk groot tijd-
st nu toe be-
ij willen ook

oor het histo-
dorpen reist,
een eeuwen-
schapszin,
ligt het kerk-
der boeren
ouders ver-
st bouwwerk,
heeft. Op de
igt de oude
en der oude
rdige geslacht
de oogen der
bladzijden ge-
die nog enig
d deze mooie
en aantasten,
an strijd aan
verleveringen
itie is, was
em schreef (!)
erlevering een
verbijstering
werd echter
traditie ver-
vijandschap
ze tijd eischt
derlijke over-
niet aan het
staan of zelfs
dogmata en
oemend tege-
lijk groot tijd-
st nu toe be-
ij willen ook

oor het histo-
dorpen reist,
een eeuwen-
schapszin,
ligt het kerk-
der boeren
ouders ver-
st bouwwerk,
heeft. Op de
igt de oude
en der oude
rdige geslacht
de oogen der
bladzijden ge-
die nog enig
d deze mooie
en aantasten,
an strijd aan
verleveringen
itie is, was
em schreef (!)
erlevering een
verbijstering
werd echter
traditie ver-
vijandschap
ze tijd eischt
derlijke over-
niet aan het
staan of zelfs
dogmata en
oemend tege-
lijk groot tijd-
st nu toe be-
ij willen ook

oor het histo-
dorpen reist,
een eeuwen-
schapszin,
ligt het kerk-
der boeren
ouders ver-
st bouwwerk,
heeft. Op de
igt de oude
en der oude
rdige geslacht
de oogen der
bladzijden ge-
die nog enig
d deze mooie
en aantasten,
an strijd aan
verleveringen
itie is, was
em schreef (!)
erlevering een
verbijstering
werd echter
traditie ver-
vijandschap
ze tijd eischt
derlijke over-
niet aan het
staan of zelfs
dogmata en
oemend tege-
lijk groot tijd-
st nu toe be-
ij willen ook

oor het histo-
dorpen reist,
een eeuwen-
schapszin,
ligt het kerk-
der boeren
ouders ver-
st bouwwerk,
heeft. Op de
igt de oude
en der oude
rdige geslacht
de oogen der
bladzijden ge-
die nog enig
d deze mooie
en aantasten,
an strijd aan
verleveringen
itie is, was
em schreef (!)
erlevering een
verbijstering
werd echter
traditie ver-
vijandschap
ze tijd eischt
derlijke over-
niet aan het
staan of zelfs
dogmata en
oemend tege-
lijk groot tijd-
st nu toe be-
ij willen ook

oor het histo-
dorpen reist,
een eeuwen-
schapszin,
ligt het kerk-
der boeren
ouders ver-
st bouwwerk,
heeft. Op de
igt de oude
en der oude
rdige geslacht
de oogen der
bladzijden ge-
die nog enig
d deze mooie
en aantasten,
an strijd aan
verleveringen
itie is, was
em schreef (!)
erlevering een
verbijstering
werd echter
traditie ver-
vijandschap
ze tijd eischt
derlijke over-
niet aan het
staan of zelfs
dogmata en
oemend tege-
lijk groot tijd-
st nu toe be-
ij willen ook

oor het histo-
dorpen reist,
een eeuwen-
schapszin,
ligt het kerk-
der boeren
ouders ver-
st bouwwerk,
heeft. Op de
igt de oude
en der oude
rdige geslacht
de oogen der
bladzijden ge-
die nog enig
d deze mooie
en aantasten,
an strijd aan
verleveringen
itie is, was
em schreef (!)
erlevering een
verbijstering
werd echter
traditie ver-
vijandschap
ze tijd eischt
derlijke over-
niet aan het
staan of zelfs
dogmata en
oemend tege-
lijk groot tijd-
st nu toe be-
ij willen ook

oor het histo-
dorpen reist,
een eeuwen-
schapszin,
ligt het kerk-
der boeren
ouders ver-
st bouwwerk,
heeft. Op de
igt de oude
en der oude
rdige geslacht
de oogen der
bladzijden ge-
die nog enig
d deze mooie
en aantasten,
an strijd aan
verleveringen
itie is, was
em schreef (!)
erlevering een
verbijstering
werd echter
traditie ver-
vijandschap
ze tijd eischt
derlijke over-
niet aan het
staan of zelfs
dogmata en
oemend tege-
lijk groot tijd-
st nu toe be-
ij willen ook

„Gods Woord houdt stand in eeuwigheid
En zal geen duimbreed wijken”.

Met welk een ontroering is dat Lutherlied ge-
zongen op het plein van Dahlems Kerk, en op
zooveel andere plaatsen, waar de geloovigen ver-
zameld waren als de gewelddadige hand der Over-
heid zich naar de dienaren van Christus uitstreckte.

„Geen aardse macht begeeren wij
Die gaat welras verloren!
Ons staat de sterke Held terzij
Dien God ons heeft verkoren”.

Nooit heeft de Kerk een tijd beleefd, waarin
zooveel schandelijke laster over haar hoofd is
uitgestort, nooit heeft de menscheit voor een
zoo diepen afgrond gestaan, nooit is een volk met
zulke afschuwelijke leugens vergiftigd. Alle men-
schelijk woord schiet tekort om het bederf te be-
schrijven, dat nu in de zielen van een volk ge-
stort wordt.

Het is noodzakelijk, dat „Protestantische
Rompijger” door ieder gespeld wordt. De
monden zullen daarna geen vergoelijkende woor-
den over den Duitschen kerkstrijd meer kunnen
voortbrengen.

Of zal er dan nog gezegd worden, dat al die
valsche getuigenissen slechts de persoonlijke mee-
ning van Rosenberg zijn? Het antwoord geeft hij
zelf.

„Het is”, schrijft deze opvoeder des volks, wan-
neer hij een artikel van een Professor Sasso
aanhaalt, „hier heel duidelijk, dat het in dezen
strijd (bedoeld is die der „Belijdenisbeweging”)
niet meer gaat om een aanval tegen mijn persoon-
lijke overtuigingen op godsdienstig-wijsgeerig ter-
rein, maar om een „eensgezind georganiseerde
poging, welke de geestelijke grondslagen der nati-
onaal-socialistische gedachtenwereld en der Duit-
sche wedergeboorte aantasten wil”.

En ditmaal heeft Rosenberg gelijk.
De groote strijd gaat tusschen de leer der erf-
zonde en die van de zelfverlossing van den „van
nature edelen mensch”, tusschen het Woord van
God en de Mythe.

In dien strijd kiest de Staat meer en meer partij. *)
Daarover den volgenden keer.

A.

B. t. B.

4) Na het schrijven van dit stuk, lezen we in de dagbla-
den, dat een groot aantal Duitsche predikanten zich, o.m.
naar aanleiding van „Protestantische
Rompijger”, tot de overheid gewend hebben met de
vraag of het hun toegestaan is of niet, het Evangelie te
prediken, zonder dat zij en hun gehoor als verraders en
staatsvijanden beschouwd worden.

UIT DE HISTORIE

Kuyperiana.

III.

De andere grief wordt door Dr Kuyper besproken in
het Nummer van 6 Mei 1883.

En lezende, wat daarin gedrukt staat, vernemen we
klanken, die ook in „onze lucht” zweven en die ook
nu ons oor telkens treffen:

Er is een wachtwoord rondgedeeld. Nu men tegen
„De Heraut” weinig anders laat vindt, poogt men
ons blad door verdachtmaking te dooden, en zoo heet
het dan nu: „De Heraut” is EEN TWISTBLAD
en daarom voor de twisten schuilen braven onleesbaar!”

Van tien kanten tegelijk vingen we dit gerucht
op: een bewijs, dat er toelag achter zit.

Daarom sta hier tegen dit parool een dubbel
woord van verweer.

Ten eerste, dat twisten plicht kan zijn.

Zoo dikwijls datgeen wat voor uw overtuiging heil-
ig, edel en schoon is, wordt verguisd of overtro-
den, zijt gij laf en geen man, indien gij den moed
mist of het woord niet vindt, om voor dat heilige
op te komen.

Vandaar dat dan ook de profeten, onder de leiding
des Heiligen Geestes, ons voorgaan in gestadige twis-
ting met het afvallige volk en de valsche profeten.

Vandaar dat de Christus ons voorgaat in gestadige
twisting met de Farizeeën.

Vandaar dat de heilige Apostelen ons voorgaan
in twistingen met tegenstanders, die ze zelfs met den
naam van „bonden” (Tit. 3: 2) bestempelen.

Vandaar dat de Hervormers minstens een vierde
van hun schriftuurlijken arbeid aan puur twistge-
schrijf hebben gewijd.

En vandaar eindelijk, dat er nooit één heilig belang
in Jezus' kerk is aangerand, of de mannen die onge-
lijk hadden, riepen altoos, laat ons toch niet twisten
broeders, wetende dat ze bij schuilen in het stille het
meeste wonnen.

Een paar maal heeft Kuyper, zeer zeker zelf verzon-
nen, figuren opgenomen in zijn lijfblad. Het is een
vreemd gezicht: een „Heraut” met een plaatje. Steeds
dienen ze ter verduidelijking van kerkrechtelijke pro-
blemen.

Hier volgt allereerst een figuur, waarmee Kuyper de
wijze, waarop in de kerk de macht wordt uitgeoefend,
heeft duidelijk gemaakt. Een, ook voor dezen tijd, zeer
actuele kwestie. („Heraut” No. 415):

Alle macht komt van Boven. Natuurlijk. Van Boven
ook in de kerk. Maar hoe en in wien?

En op die vraag luidt het antwoord: van den
Koning daalt het gezag en de macht in de kerk,
voor wat haar bestuur betreft, uitsluitend en eenig-
lijk neer in de Opzieners der gemeente,
’t zij leerend, ’t zij alleen regeerend, in verband altoos
met de diaconie.

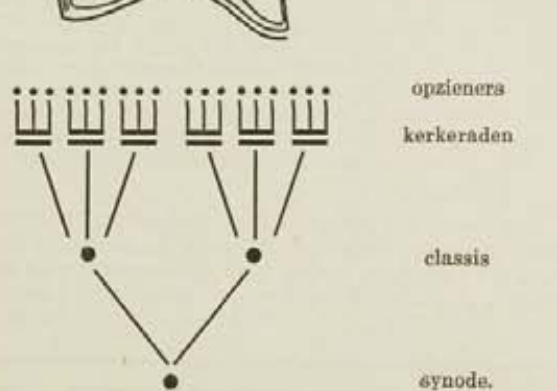
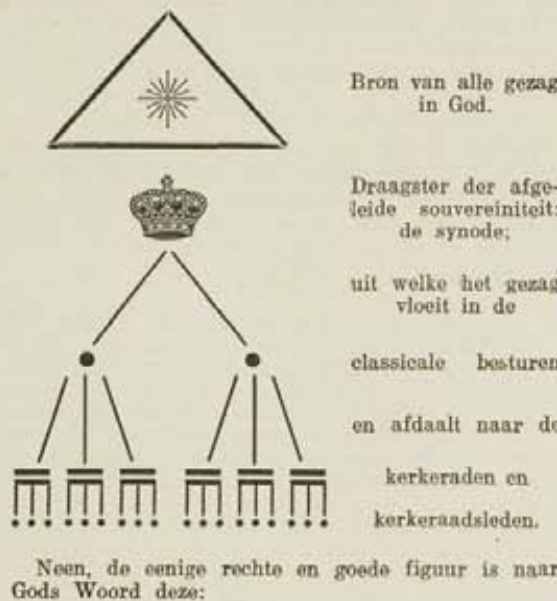
Houdt dit nu streng vast (en zoo staat het in Gods
Woord) wat volgt daar dan uit?

Dit immers, dat de rechtstreeksche nederdaling
van macht uit onzen Koning naar Zijn kerk alleen
en eeniglijk plaats heeft in de vergadering van deze
Opzieners, dat is in den kerkeraad.

En nu kan er ook wel macht in een classis zijn,
een macht vanwege Koning Jezus ook in een
synode, maar altoos zoo, dat ze uit de kerkeraden
in de classis en uit de classis in de synode komt.

Alle macht dus van Boven, maar in de kerke-
raden alleen rechtstreeks ingedaald en in de classis
en synode nooit anders dan uit de kerkeraden en
door hun kanaal.

Het is dus niet, gelijk de synodalen zeggen, als
of er een Overheidsmacht door God op de synode
was gelegd en nu voorts uit de synode het gezag
naar de classische besturen, kerkeraden en predikan-
ten zou afdalen naar deze figuur.

Men begrijpt deze figuur.

Ze duidt aan, dat de macht over de kerk door
God op Koning Jezus is gelegd, dat ze uit den
Koning rechtstreeks gebonden aan het Woord, in
de opzieners en uit deze in de kerkeraden daalt,
dat uit deze kerkeraden de macht geconcentreerd
wordt in classen en dat uit deze classen de macht
nogmaals geconcentreerd wordt in de synode.

C. V.

Een geestige zet van Barth en een critiek van Brunner.

Ds C. v. d. Woude schrijft in „Geref. Kerkblad van
Leeuwarden” over een nieuw werk van Emil Brunner,
dat in ons blad reeds een en ander maal is aangehaald:

Brunner spreekt daar over een antwoord, dat Karl
Barth heeft gegeven, toen hij voor enkele jaren zijn
lezingen in Utrecht hield.

Men stelde Barth voor de vraag, die tien jaren
geleden ook onze kerken in beroering bracht: „of de
slang in het Paradijs werkelijk heeft gesproken”.

Barth gaf daarop een antwoord, waarmee zijn hoor-

ders waarschijnlijk weinig zijn opgeschoten, n.l.: „dat
men liever vragen moest, wat zij gesproken had”.

Brunner komt nu op dit antwoord van Barth terug.
Ook hij is niet bevredigd, en noemt het „een geestig
ontwijken van een probleem, dat men vooral in Hol-
land niet uit den weg mocht gaan”.

Naar zijn meening gaat het hier toch om meer dan
om een theologisch onbeteekende kwestie. Brunner
is van oordeel, dat de geheele Adamshistorie om
theologische gronden moet worden prijsgegeven.

Ik acht deze opmerking van Brunner te belang-
rijk om haar niet even uit zijn geleerd werk uit te
lichten, en onder de publieke aandacht te brengen.
Zij beteekent niet minder dan een rechtvaardiging van
Assen.

Wat heeft men tien jaar geleden gespot over de
vragen, waarover de Asser Synode moest beslissen.

De liberale pers heeft er niet alleen haar hoon over
uitgegoten, doch ook in den kring van ethischen en
confessioneelen heeft men gemeensmild, en het hoofd
geschud over vragen, die zoo splinterig en onbeteke-
nend schenen. En in Utrecht zal de „geestige” op-
merking van Barth, die de splinterigheid van deze
vragen zoo naakt tentoonstelde, wel bijval hebben
gevonden.

Doch nu komt Brunner en rechtvaardigt Assen.

Niet in dit opzicht, dat hij materieel met de uit-
spraak der Asser Synode instemt. Brunner verwijderd
zich resoluter van Assen, dan een dergenen, die door
Assen veroordeeld werden, toen heeft gedaan. Te
verwonderen behoeft ons dat niet. Brunner is een van
de meest vooraanstaande figuren onder de dialecti-
sche theologen, die niet terugschrikken voor Bijbel-
critiek. Ronduit verklaart hij, dat de Adamshistorie
moet worden prijsgegeven. De gronden, die hij daar-
voor noemt, zijn nog al zwak, hoe hoog hij zelf er ook
van roemt. In de eerste plaats wijst Brunner er op,
dat het historisch-natuurwetenschappelijk onderzoek,
hoe diep het ook in de historie terugging, nooit enig
spoor heeft gevonden van zulk een hoogstaand wezen
als de eerste mensch, naar de Schrift, geweest moet
zijn.

Alsof het wetenschappelijk onderzoek, buiten de
Heilige Schrift om, ooit zoover kan komen, dat het
nog achter den zondvloed en den zondeval, den
Paradijsmensch bereikt!

Als tweede grond noemt Brunner, dat door het vast-
houden aan de historische omlijsting de centrale waar-
heid van ’s menschen oorsprong onder een als onmog-
elijk erkende geschiedenis verborgen zou blijven. Brun-
ner wil scheiden tusschen vorm en inhoud van de
Bijbelsche openbaring omtrent Adam, om den vorm
dan prijs te geven, en den inhoud te behouden.

Alsof zulk een scheiding tusschen vorm en inhoud
mogelijk is! Elke poging daartoe loopt noodzakelijk
uit op willekeur. Men laat, als vorm, los wat men
loslaten wil, en poogt de eigen gedachten, die men
in de Schrift „hineininterpreteert”, als inhoud, te be-
waren.

Het is er dus verre vandaan, dat Brunner met de
uitspraak van Assen instemmen zou. Hij staat er, zoo
radicaal mogelijk, tegenover. Doch in dit opzicht recht-
vaardigt hij Assen volkomen, dat het, in de opvatting
van het spreken der slang en andere bijzonderheden
uit de Adamshistorie, niet om „eine Bagatelle” gaat.
De Gereformeerde Kerken in Assen hebben terecht
gevoeld, dat, indien op dit punt de deur op een kier
werd gezet, daarmee de poort werd geopend voor
ernstige Schriftondermijning. De bovengenoemde be-
schouwing van Brunner is daarvoor een sprekend
bewijs. En we vragen ons af, hoe men in de kringen
van het H. V., waar men Assen verwerpt, en naar
Brunner gaarne luistert, zich tegen zulk een Schrift-
ondermijning weren zal?

Vermoedelijk zullen sommigen op den Brunner der
Buchmanconferentie zoo aandachtig letten, dat ze den
„theoloog” Brunner heelemaal vergeten. En elders zal
men zich wijs maken, dat Brunner ten deele gerefor-
meerd, ten deele ongereformeerd is. Onlangs was iets
dergelijks in een kerkhode te lezen...

Zijn de Gereformeerde Kerken ook een gefor- meerde kerk?

Men kent het onderscheid tusschen de benaming „Ge-
reformeerde Kerken” (meervoud) ter eener, en „Her-
vormde Kerk”, of „Chr. Geref. Kerk” (enkelvoud) ter
anderer zijde. De vraag, of het meervoud dan wel het
enkelvoud hier juist is, hangt samen met de kwestie,
welke betekenis aan de plaatselijke kerk, aan het sa-
men-komen en saam-vergaderd worden der geloovigen
in een bepaalde plaats toe te kennen is (en dus ook aan
het niet-mede-samenkomen van bepaalde geloovigen).
De zaak raakt dus o.m. het vraagstuk der pluriformi-
teit. Waarom we dan ook onze aandacht geven aan het-
geen Prof. Greijdanus in zijn reeds geciteerde Bazuin-
artikel opmerkt met betrekking tot Dr M. Bouwmans
bekende kerkrechtelijke opvattingen:

Reeds in mijn artikel in „De Reformatie” van 16 Juli
heb ik aangewezen, dat Dr M. Bouwmans betoog om
Voetius te laten leeren, dat classes en synodes ook ge-
instituteerde kerken zijn, ecclesiae institutae, gewron-
gen en niet juist is, en dat zijne bestrijding van Dr F. L.
Rutgers te dier zake niet opgaat. Ik wees er op, dat
Dr M. Bouwman de woorden, door Voetius voor de
verbinding van kerken in classes en synodes gebezigd,
in twee groepen indeelt, daarna alleen met de tweede
groep rekent, met verwaarloozing van die der eerste
groep. Ik zeg dan, dat om den zin der tweede groep
namen recht te verstaan, die der eerste nimmer uit
het oog verloren mogen worden. De woorden der tweede
groep zijn: unio, incorporatio, communitas, societas,
unitas, ecclesia. *) Van deze reeks, in onderscheiding
van de eerste (correspondentia, combinatio, communio,
conjunctio, confederatio, collectio, associatio, consoci-
ciatio) **) schrijft hij dan: „daarentegen lijkt het veel-
vuldig gebruik van de laatste reeks” — n.l. unio, in-
corporatio enz. — „mij ongemotiveerd, indien volgens
Voetius van zulk een eenheid in institutairen zin geen
sprake zou kunnen zijn. Deze namen wijzen m.l. be-

slist in de richting dat hij het geheel der synodaal verbonden kerken opvat als een kerkrechtelijke, corporatieve eenheid, zooals ook de plaatselijke kerk een eenheid is in institutionaire zin", blz. 71.

Men ziet het, Dr. M. Bouwman heeft eene bepaalde opvatting van den zin der woorden unio enz., en van Voetius' bedoeling er mee, en van de onbelangrijkheid der andere woorden te dezer zake, correspondentia enz., en nu moet de juistheid dier opvatting betoogd worden. Evenwel komt het er eerst op aan te weten, wat de zin der woorden unio enz. bij Voetius ten aanzien van het kerkverband is, zonder dat men reeds van te voren de andere, correspondentia enz., als hier van geene betekenis uitschakelt.

Nu gaat Dr. M. Bouwman dan vervolgens allerlei woorden en uitdrukkingen en zinnen van Voetius bespreken, om te betoogen wat hij ten laatste aldus formuleert: „Ik concludeer dat volgens Voetius het geheel der synodaal verbonden kerken ecclesia instituta is", blz. 74.

De kerken zijn dus ook een kerk, — als deze opvatting, ze moge dan Voetiaansch zijn of niet, juist is. Prof. Greijdanus evenwel heeft bezwaren:

Men zou evenwel verwacht hebben, en ook mogen verwachten, dat hij hierbij ook besproken had, en wel als in de eerste plaats, eene uitspraak van Voetius, die hier niet alleen niet onbesproken mag blijven, maar eene hoofdplaats bij het onderzoek moet hebben, vanwege het licht, dat zij op Voetius' bedoeling met deze woorden unio en ecclesia enz. werpt. Na zijn positief betoog te dezer zake echter, blz. 68—74, gaat Dr. M. Bouwman over tot een polemisch deel, om de opvatting van Dr. F. L. Rutgers e.a., die eene tegengestelde voorstelling geven, te bestrijden, blz. 74—84. En daar haalt hij wel bedoelde uitspraak ten deele aan, maar geeft er eene geheel verkeerde interpretatie van, bl. 78.

Voetius noemt n.l. een aantal Requisitiona op ten aanzien van de verbinding van kerken in kerkverband tot classes en synodes, om daarvan aard, strekking, gevolg, doel enz. aan te geven. En als vijfde requisitum schrijft hij dan:

„5. Ut erigatur correspondentia seu combinatio et confederatio tantum, non peculiaris seu distincta Ecclesia, aut forma Ecclesiae virtualis, aut idealis, aut representativa, aut cathedralis, aut dioeclesiana etc., nedom ut primo, proprie, aut principaliter dicatur Ecclesia", Pol. Eccles., ed. Dr. F. L. Rutgers, pag. 251. Dat is moeilijk in duidelijk Hollandsch nauwkeurig weer te geven.

Maar letterlijk vertaald zegt het: „Opdat er slechts eene correspondentie of combinatie of confederatie opgericht worde, niet eene bijzondere of afzonderlijke (distincte) kerk, of vorm van eene wezenlijke of ideale, of vertegenwoordigende, of cathedrale, of dioeclesane kerk enz., laat staan dat het in eersten zin, eigenlijk, principieel kerk genoemd zou worden."

We zien dat Voetius hier de verbinding van kerken in classes en synodes als definieert. En dat hij dan tegenover elkander stelt: correspondentia, combinatio, confederatio enerzijds, en ecclesia, kerk, anderzijds, om te zeggen, dat die kerkenverbinding niet kerk in eigenlijken zin is, maar slechts correspondentie enz. Dat hij voorts juist die woorden hier stelt als het wezen dier verbinding uitdrukkend, welke Dr. M. Bouwman als daarvoor geene betekenis hebbende ter zijde laat. En zegt Dr. M. Bouwman, dat de woorden unio enz. hem ongemotiveerd voorkomen, „indien volgens Voetius van zulk een eenheid in institutionaire zin geen sprake zou kunnen zijn", blz. 71. dan blijkt uit deze uitspraak van Voetius niettemin, dat hij toch juist van zulk een eenheid, „zooals ook de plaatselijke kerk een eenheid is", blz. 71, bij deze verbinding van kerken niet weten wil. Wat dus Dr. M. Bouwman als te dezer zake leer van Voetius voorstelt en tracht te betoogen, zegt Voetius zelf hier uitdrukkelijk, dat juist door die verbinding van kerken in classes en synodes niet tot stand komt. Voetius zegt hier verder, dat men deze verbinding van kerken in classes enz. wel kerk moge noemen, doch dat zij niet in eigenlijken zin, in principieelen zin, in eersten zin kerk is, m.a.w. niet in den zin eener plaatselijke, particuliere kerk. Dus mag men ook zijn eventueel spreken van classieke, synodale, nationale kerk niet opvatten noch voorstellen, alsof hij zulk eene kerkenverbinding beschouwen zou als eene eenheid „zooals ook de plaatselijke kerk een eenheid is in institutionaire zin". Die verbinding is volgens Voetius' duidelijke verklaring hier, naar zijne meening niet kerk primo, proprie, principaliter zoo genoemd, doch slechts correspondentie, combinatio, confederatio. En Voetius handelt hier ook niet over classieke en synodale vergaderingen, vgl. de dissertatie van Dr. M. Bouwman, blz. 76 v., doch over de verbinding der kerken zelve, over die kerken in zoodanige verbinding, niet maar over hare samenkomsten of vergaderingen door eenige afgevaardigden.

Nu zeide ik reeds, dat Dr. M. Bouwman deze uitspraak van Voetius toch wel aanhaalt, zij het ook slechts te deele, maar dat hij dat niet doet in zijne positieve uiteenzetting, waarin zij de eerste plaats had moeten innemen, maar in zijn tweede, polemische deel, waarin hij de andere voorstelling dezer zaak van Dr. F. L. Rutgers e.a. als onjuist tracht aan te toonen, en dat hij dan van deze woorden van Voetius eene verkeerde interpretatie geeft. Hij schrijft toch op blz. 78: „Hij wil dat er slechts een confederatie van kerken opgericht wordt, en niet een peculiaris seu distincta ecclesia aut forma ecclesiae virtualis, aut idealis, aut representativa, aut cathedralis, aut dioeclesiana etc."; vgl. ook blz. 151.

Hij laat hier dus juist weg de betekenisvolle woorden: „nedom ut primo, proprie, aut principaliter dicatur Ecclesia" — laat staan, dat zij in eersten zin, op eigenlijke wijze, principieel kerk genoemd zou

worden. Daarmee had de onjuistheid van zijne oppositie hier tegen de meening van Dr. F. L. Rutgers terstond aan het licht kunnen komen.

Doch Dr. M. Bouwman geeft dan na dit citaat terstond aan, wat Voetius met die woorden z.i. zegt. Hij schrijft n.l. vervolgens, terstond na de woorden der aanhaling: „m.a.w. hij wil niet dat bij het aangaan van de synodale verbinding een plaatselijke kerk als hoofdkerk boven de andere verheven wordt, met verlies van de zelfstandigheid dezer kerken, zoodat zulk een dioecesaan- of cathedraalkerk primo proprie aut principaliter kerk genoemd wordt". Maar daarvan staat in deze uitspraak van Voetius wat den zin betreft, niets. Dat is eene geheel foutieve weergave van wat Voetius hier metterdaad zegt. Voetius heeft het hier niet over ééne kerk tegenover de andere van een classicaal of synodaal ressort, over de onderlinge verhouding der kerken, maar over die kerken te zamen en als eenheid. En van die eenheid, verbinding, dus van alle kerken te zamen in classicaal of synodaal verband gecombineerd, geconfoedereerd, zegt hij, dat zij geen bijzondere (peculiaris) noch afzonderlijke (distincta) kerk vormen, noch den vorm hebben van eene virtueele of wezenlijke kerk, noch die van een ideale, noch die van eene vertegenwoordigende, noch die van eene cathedrale, noch die van eene dioeclesane kerk. Wanneer de weergave van Dr. M. Bouwman goed had kunnen zijn, zou er zoo iets hebben moeten staan als: „ne evehatur una Ecclesia ut cathedralis aut dioeclesiana super omnes alias Ecclesias". Maar dat staat er eenvoudig niet. En het mag ook onverklaarbaar heeten, dat Dr. M. Bouwman zoo iets in deze woorden van Voetius gelezen heeft.

De oorzaak der vergissing acht Prof. Greijdanus misschien aanwijsbaar; we geven volledigheidshalve ook dit gedeelte door, maar zouden lezers, die geen latijn kennen, willen vragen te verontschuldigen, dat we voor anderen, die het wel kennen, ditmaal een apart hoekje reserveren:

Hij schijnt „peculiaris seu distincta Ecclesia" niet op ééne lijn te plaatsen met correspondentia enz. als effect van het erigi, maar pec. s. dist. Eccl. op die wijze als subject van erigatur te nemen, dat „forma Ecclesiae virtualis... dioeclesiana" het praedicatomen, het effectieve gevolg, wordt, wat echter op geenerlei wijze mogelijk is. Met de woorden „virtualis aut idealis" weet hij bij zijne opvatting ook blijkbaar geen raad, daar hij ze onvertaald laat, om slechts van „dioecesaan- of cathedraalkerk" te spreken. Want natuurlijk word zulk eene eventueel aldus tot dioecesaan- of cathedraalkerk verheven classiekerk of synodale kerk, daardoor niet eene Ecclesia virtualis aut idealis, eene wezenlijke of ideale kerk, maar was zij reeds tevoren eene wezenlijke kerk. In haar wezen veranderde zij niet met zulk eene eventuele verheffing niet. Doch ook is erigatur hier niet = verheffen, hooger doen oprijzen, boven iets anders doen uitsteken, maar = dat iets, hetwelk niet bestaat, tot stand gebracht wordt. Ook wijst evenzeer het nedom enz. aan, dat Voetius hier niet handelt over de verhouding van ééne der in classis of synode verbonden kerken tot de andere, maar van de combinatie of verbinding zelve van al die kerken, welke verbinding of combinatie van kerken niet in eersten zin, primo, noch in eigenlijken zin, proprie, noch in principieelen zin, principaliter, kerk genoemd kan worden. Het is dus geheel fout, wanneer Dr. M. Bouwman, blz. 71 schrijft, dat Voetius „het geheel der synodaal verbonden kerken opvat als een kerkrechtelijke, corporatieve eenheid, zooals ook de plaatselijke kerk een eenheid is in institutionaire zin", en blz. 74, dat volgens Voetius „gesproken kan worden van een nationale, provinciale en classieke kerk als instituut, waarvan de plaatselijke geïnstitueerde kerken deelen of afdeelingen zijn". Voetius antwoordt daarop met deze van hem hier behandelde uitspraak: nedom ut primo, proprie, aut principaliter dicatur Ecclesia, d.i. laat staan dat dat gebeuren zou, verre zij het er van af.

Tot zoover het stuk van Prof. Greijdanus. De lezers mogen nu zelf oordeelen, of het in de omgeving van dergelijke betoogen noodig is, te spreken over glad ijs, waarop zich niet-vakmannen maar niet wagen moeten. K. S.

BOEKBESPREKING

„Elckerlyc", Nr 10.
Bosch & Keuning, N.V. — Baarn.

In plaats van zijn gewonen inhoud, geeft „Elckerlyc", het jongste literaire tijdschrift, een keurig herfstnummer uit. Onder den titel „het scheidende jaar", wordt van veertig dichters na 1880, elk een herfstgedicht genomen, om een beeld te geven van de vele, wisselende stemmen, die dit mooie jaargetijde opwekt.

Als de inleiders en verzamelaars, Martien Beverstuis en Sjoerd Leiker, van hun keuze zeggen, dat zij uit den rijken oogst die verzen kozen, „die ons voor de gestalte van de onderscheidene dichters in onze literatuur het meest typerend voorkwamen", moet dit natuurlijk cum grano salis genomen worden. Uit één gedicht, en vooral een herfstgedicht, kan men moeilijk zich een beeld maken van den dichter. Maar wel krijgt men een haast volledige neerslag van alle stemmingen en emoties, die de laatste maanden van het jaar oproepen. De in schoonheid stervende natuur zal den één een roep van verrukking ontlokken, die natrilt in het vers, den ander zal ze doen mijneren over de vergankelijkheid van mensch en schoonheid op aarde. Eenzijdigheid hebben de verzamelaars gewaakt, door tal

van „vogels van diverse pluimage" een lied te laten zingen.

Het doel van een literair tijdschrift is, volk en dichter nader tot elkaar te brengen. De lezers van „Elckerlyc" zullen blij geweest zijn met deze geslaagde poging. Deze verzen zijn, ook in hun dieperen zin, verstaanbaar voor allen, die willen luisteren naar de taal der poëzie. Ook daarom is de keuze goed. De kleur van het papier zelfs „doet" het hier goed, zacht gouden bij lamplicht. Schoon en keurig.

Gr.

H. S.

KUYPER HERDENKINGSNUMMER.

Onze groote voorraad is totaal uitgeput, zoodat we aan aanvragen om toezending, anders dan voor nieuwe abonnees, niet meer kunnen voldoen, zeer tot onze spijt. Wij hebben nog wel een getallete overdrukken in brochurevorm van het artikel: „Dr. Kuyper in de caricatuur", dat we voor 15 cent per nummer nog kunnen toezenden na ontvangst van het bedrag.

KERKNIEUWS

GEREFORMEERDE KERKEN.

Tuwel te:

Deventer (vacature-Dr. P. G. Kunst): A. C. van Nood te Oudekerk a. d. Amstel en H. Mulder te Hornhuizen-Kloosterburch.
Schiebroek-Hillegersberg-Centrum: Jac. Jonker te Zuidbroek en H. Mulder te Hornhuizen-Kloosterburch.

Beroepen te:

Amersfoort (3e pred. plaats): G. Lugtigheid te Amstelveen. Stad aan 't Haringvliet: G. F. Snel te Rossum e.s.

Aangenomen naar:

Groningen: S. Hockstra te Naaldwijk.

Intrede te:

Arum: Cand. IJ. v. d. Woude. Tekst: 1 Cor. 3: 5—15.

Benoemd tot Hulpprediker te:

Sappemeer (met standplaats Foxham): Cand. W. J. Wynia te Franeker.

Promotie Dr. P. Prins en Dr. J. H. Kroese.

Heden promoveerden aan de Vrije Universiteit te Amsterdam tot doctor in de Heilige Godgeleerdheid Dr. P. Prins, predikant bij de Geref. Kerk te Deventer, op een dissertatie over „Het Geweten", en Dr. J. H. Kroese, predikant bij de Geref. Kerk te Dokkum, op een dissertatie over „Genesis veertien, een exegetisch-historische studie".

Candidaten tot den Heiligen Dienst.

Door de Classis Amsterdam der Gereformeerde Kerken is met goed gevolg het praeparatoir examen afgelegd door den heer D. Wijnbeek, van Amsterdam. Cand. Wijnbeek zal gaarne de kerken des Zondags dienen en een eventueel beroep terstond in overweging nemen. Zijn adres is: 3e Helmersstraat 53 huis, Amsterdam-West. Telef. 36415.

CHRISTELIJKE GEREFORMEERDE KERK.

Bedankt voor:

Barendrecht: N. Brandsma te Wildervank.
Dokkum: J. van Dijken te Aalten.
Harlingen: D. Biesma te Drogeham.

Intrede te:

Bunschoten: Cand. H. Visser. Tekst: Psalm 47: 5a.
Midwolda: Cand. J. M. Visser. Tekst: Ef. 6: 19.
Urk: Cand. E. du Marchie van Voorthuysen. Tekst: 1 Kon. 3: 9a.

NEDERLANDSCHE HERVORMDE KERK.

Beroepen te:

Brakel: J. Lekkerkerker te Oldebroek.
Egmond-Binnen: Cand. G. J. Rasch.
Nieuwe Tonge: P. Zijlstra te Noordeloos.
Neerlangbroek: W. Bieshaar te Benthuizen.
Rotterdam (vac.-A. van Kooten): J. H. F. Engel te Alblas-
terdam.
Vianen (2e pred. plaats vac.-Wachter): C. Hooykaas te Brielle.

Aangenomen naar:

Purmerland en Den Hg: Cand. G. H. v. d. Word, hulppred. te Sloten (N.-H.).
Tienhoven: Cand. D. van Heyst, hulppred. te Rijnsburg.

Bedankt voor:

Groot-Ammer: J. C. Terlouw te Garderen.
Hoogebeintum: H. A. Boeser te Vierlingsbeek.
Jutphaas: Cand. D. van Heyst, hulppred. te Rijnsburg.
Oosterbierum: K. G. Kwint te Slochteren.

Intrede te:

Arnhem: Joh. Gerritsen. Tekst: Luc. 10: 24.
Assen (Evangelisatie): H. v. d. Loos. Tekst: Hebr. 4: 13.
Boven-Hardinxveld: H. Kraay. Tekst: 1 Tim. 1: 15a.
Dordrecht: J. H. Smit Sibinga. Tekst: Hebr. 11: 27.
Halfweg: H. O. Molenaar. Tekst: Zach. 4: 6.
Kamerik: J. G. R. Langhout. Tekst: Psalm 85: 9.
Oude Tonge: Th. G. Vollebregt. Tekst: Gen. 22: 14.
Renwoude: Cand. H. S. J. Kalf. Tekst: 1 Kon. 22: 14.
West-Terschelling: Cand. G. P. Klijn. Tekst: Handel. 8: 35.

Afscheid van:

Minnertsga: J. v. d. Heide. Tekst: Deut. 33: 27a.

De Palestina Diorama's

SCHOTERSINGEL 117a — HAARLEM

zijn te zien:

Dinsdag's middags van 3—5 uur

Woensdag's avonds van 7—9 uur

Entree 10.10 per persoon

Voor Vereenigen volgens afspraak en verm. pte

Knipt U deze annonce uit? Wordt maar 1 x geplaatst

1) Een verbinding, corporatie, gemeenschap, gezelschap, eenheid, kerk.
2) Correspondentie, combinatie, communie, conjunctie, confederatie, collectie, associatie, consociatie; al deze woorden leggen den nadruk op het bij-elkander-komen.

Medewer-
Bouw-
Galle,
Jasper-
Linden-
terdam:
Dr. G.
Wolveg-
hoven,
Mr. J.

Alle stof-
Prof. D.

INHOUD: I
Leven: Pro-
genade, III.
De aanval op
Het Journal
de Historie:
Voorlichting:
van de Kerk
— Kerknieuws

HO

In een vo-
voorig uitee-
(of belasting
vruchtbaar
de bezware
de oogen te
Een eerst
dat niet alk
profiteren,
van deze la-
waardigen,
dat zij gewo
deze reden
van dit ste-
zonder groo
Er is eve
bezwaar. In
punt, dat d
staan uit c
aanleg. Nu
derdaad aan
hoogere kla-
die wat inte
en artistiek
aan de lag
begaafdheid
echter niet i
een gemidd
weten, dat
gen behoort
gieker en te
bijk. een ar
monopol.
klasse. W
geestelijke
schillende
standen ver-
tuerden in
Eenerzijds
hoogere en
Hoe meer
maatschappi
men goed,
het gemidd
dan ook niet
schappij bez
onderste lag
zou derhal
moeten trac
van de hoo
maar alleen
uitsluitend
den bevorde
mogelijk de
begaafden u